

И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. - М.: Высшая школа, 2000. - 652 с.

8. Гавло В.К. Теоретические проблемы и практика применения методики расследования отдельных видов преступлений / В.К. Гавло. - Томск: Изд-во Томского ун-та, 1985. - 396 с.

9. Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования: Монография. - Харьков: Факт, 2001. - 220 с.

10. Черечукина Л.В. Расследование убийств: Учебно-методическое пособие. - Луганск: РИО ЛГУВД им. Э.А. Дидоренко, 2009. - 248 с.

11. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы / Р.С. Белкин. - М., 1988. - 458 с.

12. Ермолович. В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений / В.Ф. Ермолович. - Минск, 2001. - 251 с.

*Крижановська О.В.,
викладач кафедри адміністративної
діяльності ОВС та економічної безпеки
ОДУВС*

Надійшла до редакції: 11.12.2014

УДК 343.72

ЩОДО СПОСОБІВ УЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ

Сандрачук А. А.

Розглянуто способи вчинення шахрайства у сфері кредитування, визначено поняття способу вчинення злочину, розриті деякі особливості підготовки, безпосереднього вчинення та приховання шахрайства у сфері кредитування.

Ключові слова: спосіб, шахрайство, кредитування.

Рассмотрены способы совершения мошенничества в сфере кредитования, определено понятие способа совершения преступления, раскрыты некоторые особенности подготовки, непосредственного совершения и сокрытия мошенничества в сфере кредитования.

Ключевые слова: образ, мошенничество, кредитование.

The methods of committing fraud in lending, the concepts way of committing a crime, dug some peculiarities of a direct commission and concealment of fraud in lending.

Keywords: way, fraud, credit.

Залучення українського суспільства до сфери нових суспільно-економічних відносин, крім свободи підприємницької діяльності, можливості задоволення матеріальних запитів легальними засобами, породило значне зростання протиправних посягань на відносини у сфері перерозподілу майнових благ. Найбільш вразливим перед шахрайством виявився банківський сектор, незважаючи на те, що банки витрачають величезні кошти на підтримку власної безпеки свого майна і майна клієнтів.

Окремі аспекти протидії шахрайству в різних сферах господарчої діяльності досліджувались рядом вітчизняних і зарубіжних вчених, які зробили значний внесок у розроблення проблем кваліфікації та розслідування шахрайства. Серед них: А.І. Алексєєв, Ю.П. Аленін, Д.І. Амінов, М.М. Бабаєв, Р.А. Базаров, В.П. Бахін, Г.Н. Борзенков, А.І. Бойцов, Я.М. Брайнін, Д.В. Верещагін, А.Ф. Волобуєв, В.Є. Ворошилін, Л.Д. Гаухман, А.Е. Жалінський, А.В. Іщенко, А.Ф. Кістяковський, О.Н. Колесніченко, М.Й. Коржанський, Г.А. Крігер, В.Н. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, Б.А. Курінов, В.Д. Ларичев, Ю.І. Ляпунов, С.В. Максимов, Г.М. Міньковський, А.В. Наумов, Б.С. Никифоров, А.А. Пінаєв, Є.Ф. Побегайло, С.В. Позднишев, А.И. Рарог, В.П. Ревін, Н.С. Таганцев, Е.С. Тенчов, В.В. Тіщенко, А.Н. Трайнін, М.Д. Шаргородський, В.Е. Емінов, П.С. Яні й інші.

Проблему способу вчинення злочину досліджували Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, П.Г. Великородний,

А.І. Вінберг, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкін, Г.Г. Зуйков, В.Я. Колдін, О.Н. Колесніченко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, І.М. Лузгін, В.А. Образцов, І.Ф. Пантелєєв, М.О. Селіванов, В.Г. Танасевич, М.С. Уткін, М.П. Яблоков. Майже всі вони включають спосіб учинення злочину до криміналістичної характеристики злочинів як один з її елементів. Однак можна зазначити, що способи, зокрема окремі аспекти механізму вчинення шахрайства у сфері страхування, як одного з основних елементів криміналістичної характеристики цього виду злочину, дані про який складають підґрунтя для поглибленого й усебічного аналізу події злочину, створюючи сприятливі умови для швидкого й повного досудового розслідування шахрайств у сфері кредитування, досліжені недостатньо.

Починаючи з розгляду саме криміналістичної характеристики, потрібно звернути увагу на те, що криміналістична характеристика злочинів певного виду (групи) являє собою систему даних про криміналістично значимі ознаки злочинів цього виду (групи), що відображає закономірні зв'язки між ними й служить для побудови й перевірки типових версій [1, 30].

Наше уявлення про визначення криміналістичної характеристики шахрайства у сфері кредитування загалом відповідають найпоширенішій серед висловлених у літературі точок зору, відповідно до якої до елементів типової криміналістичної характеристики слід віднести:

- 1) безпосередній предмет злочинного посягання;
- 2) спосіб підготовки, учинення й приховування злочину;
- 3) обставини, за яких готувався й був учинений злочин (час, місце, умови тощо);
- 4) особливості слідів, що залишаються злочинцями (механізм слідоутворення в широкому розумінні);
- 5) характеристика особистості злочинця та потерпілого [2, 407].

Одним із ключових елементів криміналістичної характеристики є саме спосіб учинення злочину. У правовій науці проблема способу вчинення злочину є різноаспектною, оскільки спосіб учинення злочину є предметом і результатом дослідження ряду наук кримінального циклу - кримінального права, кримінології, кримінального процесу та криміналістики. Водночас кримінально-правове поняття способу вважається базовим для інших наук [3, 2-24].

У науці кримінального права спосіб учинення злочину розглядається як обов'язковий елемент кожного злочину.

© А.А. Сандрачук, 2014

Так, А.А. Піонтковський вважав спосіб учинення “необхідною рисою об’єктивної сторони” [4, 147], а А.Н. Трайнін - “елементом, що характеризує основний склад” [5, 180]. Отже, спосіб злочину - це ознака, що характеризує об’єктивну сторону складу злочину [6, 313-314].

Криміналістичне розуміння способу вчинення злочину значною мірою відрізняється від його кримінально-правового тлумачення. Це зумовлено, насамперед, розходженням об’єктів дослідження та завдань, на які вони спрямовані.

Заслужує на увагу погляд М.Є. Короткевича, який вказує, що “... спосіб учинення злочину не тільки служить кваліфікуючою ознакою, але й у ряді випадків є найважливішим елементом, що розмежовує злочин і адміністративне чи цивільне правопорушення” [6, 34 - 35]. П.П. Андрушко розглядає спосіб учинення злочину як “... сукупність окремих рис самої дії (бездіяльності), за допомогою яких досягається злочинний результат” [7, 30 - 32]. Безумовний пріоритет у визначенні поняття способу вчинення злочину, безсумнівно, належить Г.Г. Зуйкову, який присвятив аналізу цього питання дисертаційне дослідження [8, 10]. Він стверджує, що “...спосіб учинення злочину є необхідним елементом кожного злочинного діяння, оскільки кожне з них учиняється за допомогою певної поведінки суб’єкта, наміри якого не можуть бути реалізовані інакше... Дослідження способів учинення злочинів і використання отриманих даних у науково-організаційній діяльності по боротьбі зі злочинністю необхідно обґрунтовувати з урахуванням закономірностей, які визначають зміст і форми поведінки людей” [8, 10].

Спосіб учинення злочину та інформація про нього виступають основою для: а) розробки криміналістичних характеристик окремих видів злочинів; б) виявлення взаємозв’язку між структурними елементами характеристики (спосіб учинення - особа злочинця; спосіб учинення - слідова картина; спосіб учинення - предмети посягання тощо); в) побудова і висунення слідчих версій; г) планування розслідування кримінального провадження; д) розробки особливостей тактики проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; є) прогнозування механізму вчинення конкретного виду злочинів; ж) розробки профілактики попередження злочинів. Тому в криміналістичному аспекті спосіб учинення злочину охоплює масу ознак, що не мають кримінально-правового значення, але відіграють важливу роль для пошуку слідів і встановлення ознак злочину.

Таким чином, методика розслідування окремих видів злочинів завжди визначається методами вчинення злочину. При розробці окремих методик завжди доводиться йти від методу вчинення злочину до методу його розкриття [9, 46].

Спосіб учинення шахрайства у сфері кредитування збігається із загальноприйнятими поняттями способу вчинення злочину й складається з дій по підготовці до вчинення злочину, дій по здійсненню й прихованню злочину, об’єднаних єдиним наміром.

Підготовка до вчинення шахрайства у сфері кредитування може містити наступні дії: отримання консультацій у різних кредитних організаціях щодо можливості отримання кредиту; вибір банківської установи, кредитної організації, в якій у подальшому виходитимуть кредити; розробка плану послідовних дій шахрая, зокрема анкетні дані передбачуваних клієнтів, вибір виду кредитування та інше; отримання документів, які використовувати-

муться при складанні договору кредиту; пошук клієнта (поручителів) та з’ясування платоспроможності; пошук абонента телефону для підтвердження місця роботи й платоспроможності кредитора; зміна зовнішності клієнта (якщо особа не має постійного місця проживання - це заміна одягу, використання послуг перукаря та інших); вибір приводу для входження в довіру до сторонніх громадян, проведення тренувань на предмет спілкування серед співучасників; вибір предмета застави; виготовлення фіктивних документів; виготовлення бланків різних організаційно-розпорядчих документів; пошук місця збуту майна, отриманого в кредит.

Безпосереднє здійснення шахрайства характеризується наступними діями: використання підроблених документів (паспортів, водійських посвідчень, довідок з місця роботи та ін.); неправдиві відомості в заяві-анкеті для надання кредиту (найчастіше вказують неправдиві відомості про місце роботи й розмір заробітної плати); використання викрадених (загублених) паспортів (як з елементами підробки документу, так і без них); укладення кредитного договору на підставних осіб (наприклад, такими особами можуть бути інваліди, які не в змозі самостійно пересуватися або повністю контролювати укладення кредитного договору, особи без постійного місця проживання, роботи та інше); обман при використанні застави як забезпечення кредиту (майно, залишене в заставу, може бути продане, закладене під заставу в інші банки й тому подібне).

Можна відзначити наступні дії щодо приховання вчиненого шахрайства у сфері кредитування: створення “видимості” ведення законної підприємницької діяльності; надання обіцянки своєчасно оплачувати кредит; зміна місць постійного перебування й проведення часу; швидкий збут викраденого або його приховання (наприклад, зняття з рахунків викраденої суми); створення алібі; маскуванню зовнішності; знищення слідів злочинів; відмова від дачі свідчень або надання неправдивих свідчень; певні дії щодо потерпілих і свідків з метою відмови ними від зробленої заяви або зміни свідчень щодо вини шахрая або вчинених ним дій.

Підводячи певні висновки, зазначимо, що існують різні способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховання шахрайських дій у сфері кредитування. Наведений нами перелік способів підготовки, учинення та приховання шахрайства у сфері кредитування не є вичерпним. Вивчення та виявлення способів шахрайства у сфері кредитування дозволяє визначити злочинні технології, механізми цього складного злочину. Подальше дослідження способів здійснення цього злочину буде сприяти ефективному виявленню й досудовому розслідуванню шахрайства у сфері кредитування та визначенню заходів по його попередженню.

Література

1. Криміналістика: учебник для вузов / Под ред. А.А. Хмырова, В.Д. Зеленского. - Краснодар, 1998.
2. Общие положения методики расследования отдельных видов и групп преступлений (криминалистической методики). Криминалістика: учебник. / Под ред. проф. А.Г. Филиппова. - М., 2000. - С. 407.
3. Панов Н.И. Уголовно-правовое значение способа совершения преступления / Н.И. Панов - Х.: Изд-во Харьк. юрид. ин-та, 1984. - 111 с.
4. Піонтковський А.А. Курс советского уголовного права / А.А. Піонтковський - Т. 2: Часть общая: Преступ-

плення. - М.: Юрид. лит., 1970. - 516 с.

5. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления / А.Н. Трайнин - М.: Госюриздат, 1953. - 363 с.

6. Короткевич М.Є. Відповідальність за порушення зайняття забороненими видами підприємницької діяльності та за порушення зайняття нею / М.Є. Короткевич, П.П. Андрушко. - Вісник Верх. Суду Укр. - 1998. - № 3. - С. 54 - 59; № 4 - С. 34 - 35.

7. Короткевич М.Є. Відповідальність за зайняття забороненими видами підприємницької діяльності та порушення порядку зайняття нею / М.Є. Короткевич, П.П. Андрушко - Юрид. вісн. Укр. - 1999. - № 19. - С. 30 - 32.

8. Зуйков Г.Г. Криминалистическое учение о способе

совершения преступления / Г.Г. Зуйков - автореф. дис. ... докт. юрид. наук. - М., 1970. - 21 с.

9. Шавер В.М. Об основных принципах частной методики расследования преступлений / В.И. Шавер. - Соц. законность. - 1938. - № 1. - С. 46.

Сандрачук А.А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
ОДУВС

Надійшла до редакції: 21.11.2014

УДК 343.13

НАКЛАДЕННЯ ГРОШОВОГО СТЯГНЕННЯ ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Татаров О. Ю.

Розглянуто особливості накладення грошового стягнення, визначено осіб, відносно яких застосовується цей захід забезпечення кримінального провадження, запропоновано зміни до Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: накладення грошового стягнення; захід забезпечення кримінального провадження; прокурор; слідчий; клопотання; ухвала слідчого судді.

Рассмотрены особенности наложения денежного взыскания, определены лица, в отношении которых применяется эта мера обеспечения уголовного производства, предложены изменения в Уголовный процессуальный кодекс Украины.

Ключевые слова: наложение денежного взыскания; меры обеспечения уголовного производства; прокурор; следователь; ходатайство; постановление следственного судьи.

The features of the imposition of monetary penalties determined individuals under the measure used to ensure the criminal proceedings, proposed amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Keywords: imposing monetary penalties; west provision of criminal proceedings; attorney; investigator; application; decision investigating judge.

Накладення грошового стягнення - новий захід забезпечення кримінального провадження, який запроваджено КПК України 2012 року. Цей захід забезпечення кримінального провадження має специфічний характер, адже його застосування є наслідком невиконання певних процесуальних обов'язків, зокрема й інших заходів забезпечення кримінального провадження.

Порівняно з нормами, які передбачали застосування цього заходу за КПК України 1960 р., норми нового КПК України визначають значно ширший перелік об'єктів і підстав його застосування. Так, КПК України 1960 р. визначав лише підстави його застосування стосовно свідка, якщо він не з'являвся без поважних причин до органу дізнання, слідчого, прокурора або суду (ст. 70), щодо поручителя, якщо обвинувачений ухилявся від слідства і суду (ст.ст. 152153), а також щодо батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої

установи в разі незабезпечення ними належної поведінки неповнолітнього та його явки до слідчого, прокурора і суду (ст. 436). В усіх перелічених випадках питання про накладення грошового стягнення відповідно до вимог КПК України 1960 р. вирішувалося судом у судовому засіданні при розгляді справи або в іншому судовому засіданні [14].

Питання, пов'язані з накладенням грошового стягнення, досліджувалися провідними вченими в галузі кримінального процесу, такими як Ю.М. Дьомін, В.Т. Нор, Г.П. Степанова, Л.Д. Удалова, О.Г. Шило і т.д. Водночас їх наукові розробки лише частково торкалися особливостей застосування грошового стягнення. Таким чином, особливо необхідним є дослідження особливостей накладення грошового стягнення відповідно до КПК України з урахуванням майже дворічної практики застосування цього заходу процесуального примусу.

У науковій літературі під накладенням грошового стягнення розуміють захід забезпечення кримінального провадження, який полягає в грошовому стягненні, що накладається на учасника кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків, у випадках та розмірах, визначених КПК України [3, 198]; захід забезпечення кримінального провадження, сутність якого полягає в накладенні на учасника кримінального провадження обов'язку сплатити у встановленому законом розмірі грошову суму за невиконання ним у визначених законом випадках процесуальних обов'язків, що застосовується під час досудового розслідування за рішенням слідчого судді, а в судовому провадженні - суду [4, 269].

Грошове стягнення застосовується з метою досягнення дієвості провадження й полягає в накладенні цього стягнення ухвалою слідчого судді або суду на визначеного КПК України учасника провадження за невиконання ним процесуальних обов'язків [2, 392].

Отже, накладення грошового стягнення є заходом забезпечення кримінального провадження, що полягає в застосуванні з підстав та в порядку, передбачених кримінальним процесуальним законодавством, фінансової санкції до учасників кримінального провадження за невиконання покладених на них процесуальних обов'язків.

Слід розмежовувати застосування грошового стягнення за нез'явлення на виклик до конкретно